

امنیت و آزادی

«در حوزه سیاسی، فرهنگی و اقتصادی»

علی صفر نصیری

مبیت و ادبی

«در حوزه سیاسی، فرهنگی و اقتصادی»

نویسنده: علی اصغر نصیری
ناظر علمی: محمد شبیدینی پاشاکی
ناظر نهایی: عزت‌الله معتمد
ویراستار: علی اصغر نصیری

صفحه‌آرا: علی نصیرمحمدی
ناظر چاپ: علی رضاوند
ناشر: زمزم هدایت

چاپ: سلمان فارسی ○ نوبت چاپ: اول ○ تاریخ چاپ: پاییز ۱۳۹۶
شمارگان: ۵۰۰ ○ قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۴۶-۴۸۱-۴

آدرس ناشر: قم، خیابان دورشهر، نبش کوچه ۳، پلاک ۸۱
تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۰۷۳۵، همراه: ۰۹۱۲ ۲۵۳ ۲۸ ۸۷

فهرست مطالب

مقدمه	۹
-------	---

فصل اول: کلیات

۱-۱. آزادی در اندیشه اسلامی	۱۳
-----------------------------	----

۱-۱-۱. مفهوم آزادی	۱۳
--------------------	----

۱-۱-۲. اقسام آزادی	۲۲
--------------------	----

الف) آزادی سیاسی	۲۲
------------------	----

ب) آزادی فرهنگی	۲۷
-----------------	----

پ) آزادی اقتصادی	۴۱
------------------	----

۲-۱. امنیت در اندیشه اسلامی	۳۳
-----------------------------	----

۲-۱-۱. مفهوم امنیت	۳۳
--------------------	----

۲-۱-۲. اقسام امنیت	۴۳
--------------------	----

الف) امنیت سیاسی	۴۳
------------------	----

ب) امنیت اقتصادی	۴۵
------------------	----

پ) امنیت فرهنگی ----- ۴۷

فصل دوم: امنیت و آزادی در حوزه سیاسی

- ۱-۲. نسبت امنیت سیاسی و آزادی سیاسی از منظر قرآن و حدیث ----- ۵۱
- ۱-۱-۲. بطلان تقدم امنیت سیاسی بر آزادی سیاسی از منظر قرآن و حدیث ----- ۵۲
- ۱-۱-۳. بطلان تقدم آزادی سیاسی بر امنیت سیاسی از منظر قرآن و حدیث ----- ۵۸
- ۱-۲. تعامل و تلازم امنیت سیاسی و آزادی سیاسی از منظر قرآن و حدیث ----- ۶۳
- ۲-۲. نسبت امنیت سیاسی و آزادی سیاسی از دیدگاه اندیشمندان اسلامی ----- ۶۵
- ۱-۲-۲. نسبت آزادی سیاسی بر امنیت سیاسی در اندیشه اندیشمندان اسلامی ----- ۶۵
- ۲-۲-۲. تقدم امنیت سیاسی بر آزادی سیاسی در اندیشه علمای اسلامی ----- ۶۵
- الف) احمدین خا ----- ۶۶
- ب) ابوالحسن اشعری ----- ۷۰
- پ) ابو حامد محمد غزالی ----- ۷۱
- ۳-۲-۲. تعامل و تلازم امنیت سیاسی و آزادی سیاسی در اندیشه علمای اسلامی ----- ۷۳
- الف) نسبت امنیت سیاسی و آزادی سیاسی در اندیشه آیت الله نائینی ----- ۷۳
- ب) نسبت امنیت سیاسی و آزادی سیاسی در اندیشه علامه مطهری ----- ۸۲
- پ) نسبت امنیت سیاسی و آزادی سیاسی در اندیشه شهید مطهری ----- ۹۷
- ت) نسبت امنیت سیاسی و آزادی سیاسی در اندیشه امام خامنه ای ----- ۱۰۵
- ث) نسبت امنیت سیاسی و آزادی سیاسی در اندیشه سید قطب ----- ۱۲۱

فصل سوم: امنیت و آزادی در حوزه فرهنگی

- ۱-۳. نسبت امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی از منظر قرآن و حدیث ----- ۱۳۱
- ۱-۱-۳. بطلان تقدم امنیت فرهنگی بر آزادی فرهنگی از منظر قرآن و حدیث ----- ۱۳۲
- ۲-۱-۳. بطلان تقدم آزادی فرهنگی بر امنیت فرهنگی از منظر قرآن و حدیث ----- ۱۳۸

- ۳-۱-۳. تعامل و تلازم امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی از منظر قرآن و حدیث --- ۱۴۸
- ۳-۲. نسبت امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی از دیدگاه اندیشمندان اسلامی --- ۱۵۰
- ۳-۲-۱. نسبت امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی در اندیشه امام خمینی (ع) --- ۱۵۰
- ۳-۲-۲. نسبت امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی در اندیشه شهید مطهری (ع) --- ۱۵۵
- ۳-۲-۳. نسبت امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی در اندیشه امام خامنه‌ای --- ۱۶۰
- ۳-۲-۴. نسبت امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی در اندیشه سید قطب --- ۱۶۶

فصل چهارم: امنیت و آزادی در حوزه اقتصادی

- ۴-۱. نسبت امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی از منظر قرآن و حدیث ----- ۱۷۳
- ۴-۱-۱. بطلان تقابل امنیت اقتصادی بر آزادی اقتصادی از منظر قرآن و حدیث - ۱۷۴
- ۴-۱-۲. بطلان تقدم آزادی اقتصادی بر امنیت اقتصادی از منظر قرآن و حدیث - ۱۷۸
- ۴-۱-۳. تعامل و تلازم امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی از منظر قرآن و حدیث - ۱۸۶
- ۴-۲. نسبت امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی از دیدگاه اندیشمندان اسلامی -- ۱۸۸
- ۴-۲-۱. نسبت امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی در اندیشه شهید صدر (ع) ----- ۱۸۸
- ۴-۲-۲. نسبت امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی در اندیشه شهید مطهری (ع) -- ۱۹۷
- ۴-۲-۳. نسبت امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی در اندیشه امام خامنه‌ای --- ۲۰۴
- ۴-۲-۴. نسبت امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی در اندیشه سید قطب ----- ۲۱۱
- سخن پایانی ----- ۲۱۹
- ضمائم ----- ۲۲۱
- کتابنامه ----- ۲۲۲
- نمایه آیات ----- ۲۳۰
- نمایه روایات ----- ۲۳۵
- نمایه اعلام ----- ۲۳۹

مقدمه

امنیت و آزادی، دو خواسته و نیاز کلیدی در زندگی اجتماعی بشر به شمار می‌روند. تقدم امنیت بر آزادی، تقدم آزادی بر امنیت و تعامل و تلازم امنیت و آزادی، سه وضعیت عمده در نسبت امنیت و آزادی می‌باشد. اهمیت و لزوم وجود توأمان امنیت و آزادی در زندگی اجتماعی انسان، توجه به کیفیت مناسبات میان آن دو مقوله را در جامعه، ضروری می‌سازد. به طوریکه بی‌توجهی نسبت به ترسیم رابطه‌ای تعادلی و خالی از افراط و تفریط میان امنیت و آزادی، استبداد (تقدم امنیت بر آزادی) و یا هرج و مرج (تقدم آزادی بر امنیت) و در سطح کلان، عدم تعالی شهروندان را در جامعه رقم خواهد زد. با وجود این ضرورت و اهمیت، پژوهش‌های زیادی در این باب به‌ویژه، پژوهش‌هایی که نسبت امنیت و آزادی را از منظر مبانی اسلامی به‌ویژه قرآن و حدیث و نیز اندیشمندان اسلامی بررسی کرده باشد، مشاهده نمی‌شود. لذا این پژوهش درصدد است تا

نسبت امنیت و آزادی را در اندیشهٔ اسلامی در دو سطح؛ مبانی نظری و دیدگاه‌های اندیشمندان اسلامی، در سه بُعد سیاسی، فرهنگی و اقتصادی بدست آورد. برای رسیدن به هدف، از روش توصیفی تحلیلی و کاربست نظریهٔ استخدام (ادراکات اعتباری علامه طباطبائی^۱) به عنوان چارچوب نظری و ابزار برهان خلف استفاده شده است.

بنا بر توجیه بدیخه این کتاب در چارچوب نظریهٔ استخدام نگاشته شده است. لذا لازم است این نظریه به طور مختصر تبیین گردد. از دیدگاه علامه طباطبائی، آفرینش انسان با گونه‌ای است که در راستای سیر تکاملی‌اش، برای برطرف کردن نیازهای وجودی خود، به واسطهٔ ادراکات اعتباری، آثاری حقیقی در عالم خارج ایجاد می‌کند (طهری، ۱۳۸۸، ج ۶، ۴۵۲-۴۵۳). از دیدگاه ایشان، گونه‌ای از اعتباریات وجود دارد که به آن اعتباریات پیش از اجتماع اطلاق می‌شود و انسان در افعال خود، تحریر اعتبار آن است. اعتبار استخدام، اجتماع و عدالت از جمله اعتباریات پیش از اجتماع می‌باشد. انسان در اعتبار استخدام، در ارتباط با دیگر انسان‌ها، پیوسته از همه، سود خود را می‌خواهد. او در اعتبار اجتماع نیز برای رسیدن به سود خود، سود دیگران را می‌طلبد. اما انسان در اعتبار عدالت، برای محقق ساختن سود همه، تحقق عدل اجتماعی را خواستار است. در مجموع، زندگی اجتماعی حداقل، مستلزم اعتبار استخدام طرفینی است و زندگی اجتماعی عادلانه (متعالی) مستلزم سودرسانی متقابل عادلانه است که این خود، نوعی قرارداد ضمنی و بی‌شمرده می‌شود (همان، ۴۳۸-۴۴۱). بی‌توجهی به آن قرارداد و برقراری استخدام یک‌طرفه (استخدام مذموم و استبدادی) (همان)، ضمن نابود کردن اجتماع تعاونی عادلانه، زمینه‌ساز امنیتی ناعادلانه و شکل‌گیری مکاتب امنیتی متدانیه (امنیت موجود در نظام‌های طاغوتی اعم از خودکامه (متدانیهٔ خداقلی)

یا مردمی (متدانیۀ حداکثری)، غیردینی یا ضدّ دینی) (لک‌زایی، ۱۳۹۰: ۱۹-۵۲) و آزادی متدانیه (حداقلی (آزادی نظام‌های طاغوتی) و حداکثری (آزادی نظام‌های مردم‌سالار سکولار) خواهد شد. از این‌رو، برای برقراری اجتماع تعاونی عادلانه و استمرار آن، تشریع و وضع قوانین کلی الهی که خالی از هرگونه منفعت‌طلبی شخصی است، ضرورت می‌یابد (مطهری، همان). در واقع، عمل به توانایی‌زینی، استخدامی دوطرفه را به‌وجود خواهد آورد که زمینه‌ساز امنیت عادلانه و شکل‌گیری مکتب امنیتی متعالیه و آزادی متعالیه می‌گردد (لک‌زایی، ۱۳۸۹: ۷۲-۷۶) (ر.ک. ضمیمه؛ نمودار شماره ۴).

در این کتاب به یک فرض و یک حالت از نسبت امنیت و آزادی مورد بررسی قرار گرفته است و آن تبیین نسبت میزان سه بُعد از امنیت و آزادی، بُعد سیاسی، فرهنگی و اقتصادی است. هم به صورت خطی یعنی بررسی نسبت امنیت سیاسی با آزادی سیاسی، امنیت فرهنگی با آزادی فرهنگی و امنیت اقتصادی با آزادی اقتصادی. اما بسیاری از حالات و فروض دیگر در مسأله نسبت امنیت و آزادی وجود دارد که شایسته پژوهش است و می‌تواند موضوع و مسأله پژوهش‌های بعدی قرار گیرد. به عنوان مثال، می‌توان نسبت امنیت و آزادی را در ابعاد دیگری همچون بُعد اجتماعی، بُعد ریست محیطی و بُعد غذایی بررسی کرد. همچنین می‌توان مناسبات امنیت و آزادی را در صورت غیر خطی بلکه به صورت ضربدری بررسی کرد. به عنوان مثال، مناسبات امنیت فرهنگی و آزادی سیاسی، مناسبات امنیت فرهنگی و آزادی اقتصادی، نسبت امنیت سیاسی و آزادی فرهنگی، نسبت امنیت سیاسی و آزادی اقتصادی و غیره. همچنین می‌توان مناسبات امنیت و آزادی را در سطوح فردی، گروهی، ملی و جهانی مورد پژوهش قرار داد. همچنین کشف تمایزات موجود میان

اندیشمندانی که قائل به تعامل و تلازم امنیت و آزادی می‌باشند نیز می‌توانند موضوع دیگری برای پژوهش‌های آینده واقع گردد.

این کتاب از چهار فصل تشکیل می‌شود. فصل اول با عنوان «مفهوم مبنایی» از دو گفتار؛ آزادی در اندیشه اسلامی و امنیت در اندیشه اسلامی تشکیل شده است. فصل دوم با عنوان «امنیت و آزادی در حوزه سیاسی» از دو گفتار؛ مبانی قرآنی و روایی نسبت امنیت سیاسی و آزادی سیاسی و نسبت امنیت سیاسی آزادی سیاسی از دیدگاه اندیشمندان اسلامی تشکیل شده است. فصل سوم با عنوان «امنیت و آزادی در حوزه فرهنگی» از دو گفتار؛ مبانی قرآنی و روایی نسبت امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی و نسبت امنیت فرهنگی و آزادی فرهنگی از دیدگاه اندیشمندان اسلامی تشکیل شده است. فصل چهارم با عنوان «امنیت و آزادی در حوزه اقتصادی» از دو گفتار؛ مبانی قرآنی و روایی نسبت امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی و نسبت امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی از دیدگاه اندیشمندان اسلامی تشکیل شده است.

در پایان از تمام کسانی که به نحوی در این اثر نقش داشتند و نویسنده را یاری نمودند به‌ویژه اساتید محترم، حجت‌الاسلام دکتر نجف لک‌زایی و حجت‌الاسلام دکتر بهروزی‌لک که به ترتیب، راهنمایی و مشاوره این پژوهش را برعهده داشتند و ناظر علمی محترم حجت‌الاسلام محمد شادین‌شاکری تشکر و قدردانی می‌نمایم. همچنین از حجت‌الاسلام والمسلمین عزت‌الله معتمد رئیس محترم پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع) که نظارت‌های این کتاب را برعهده داشتند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

علی اصغر نصیری

۲۸ رمضان المبارک ۱۴۳۸

۲ تیر ۱۳۹۶